

Inkluzija v visokem šolstvu

DOI: <https://doi.org/10.55707/ds-po.v40i2.176>

Prejeto 24. 10. 2024 / Sprejeto 7. 4. 2025

Znanstveni članek

UDK 376-057.875

KLJUČNE BESEDE: inkluzija v visokem šolstvu, javne univerze, dostopnost, ovire, individualizacija in diferenciacija, študenti s posebnimi potrebami

POVZETEK – Število študentov s posebnimi potrebami na slovenskih univerzah se povečuje, kar prinaša številne izzive, predvsem zaradi pomanjkanja ustreznih pogojev. Fakultete pogosto niso prilagojene niti fizično niti strokovno za delo s temi študenti. Med osnovno- in srednješolskim izobraževanjem imajo učenci s posebnimi potrebami več prilagoditev, na univerzitetni ravni pa dostopnost in podpora nista vedno zagotovljeni. Raziskava, izvedena jeseni 2023, je pokazala, da mnogi študenti zaradi arhitekturnih ovir in neustreznih pravilnikov ne morejo izbrati želene fakultete. Prav tako večina visokošolskih učiteljev nima formalnega pedagoškega znanja o inkluzivnem izobraževanju, kar otežuje prilagoditev študijskega procesa. Pomanjkanje strokovne podpore in enotnega sistema informiranja dodatno zavira doseganje enakovrednih pogojev za vse študente. Čeprav se zavedanje o pomembnosti inkluzije povečuje, nas do polne dostopnosti za študente s posebnimi potrebami čaka še dolga pot.

Received 24. 10. 2024 / Accepted 7. 4. 2025

Scientific paper

UDC 376-057.875

KEYWORDS: inclusion in higher education, public universities, accessibility, barriers, individualization and differentiation, students with special needs

ABSTRACT – The number of students with special needs at Slovenian universities is increasing, which brings numerous challenges, primarily due to a lack of appropriate conditions. Faculties are often not adapted, either physically or professionally, to work with these students. While students with special needs receive more accommodations during primary and secondary education, accessibility and support at the university level are not always guaranteed. Research conducted in the fall of 2023 revealed that many students are unable to choose their desired faculty due to architectural barriers and inadequate regulations. Furthermore, the majority of university teachers lack formal pedagogical knowledge of inclusive education, which complicates the adaptation of the learning process. The lack of professional support and a unified information system further hinders the achievement of equal conditions for all students. Although awareness of the importance of inclusion is growing, a long road still lies ahead to ensure full accessibility for students with special needs.

1 Uvod

Inkluzijo v visokem šolstvu razumemo kot aktivno vključevanje študentov z različnimi zmožnostmi v visokošolski proces, pri čemer moramo prilagoditi pedagoški proces. Šolanje na visokošolski stopnji je za posameznika zelo pomembno, saj odpira zaposlitvene možnosti, omogoča pridobivanje dodatnih znanj in kompetenc in zagotavlja enakovredno socialno-ekonomski status. Vključitev in uspešen zaključek visokošolskega izobraževanja oseb s posebnimi potrebami ustvarjata možnosti za večjo neodvisnost, boljšo zaposljivost in višjo kakovost življenja. Na prvi pogled obetavna statistika števila oseb s posebnimi potrebami, ki so vključene v visokošolsko izobraževanje, pa še ne pomeni kakovostne implementacije inkluzivnega izobraževanja.

Dejstvo je, da posamezniki, ki so usmerjeni že na nižjih ravneh izobraževanja, v visokošolskem prostoru doživljajo več ovir in dosegajo slabše akademske uspehe ter z večjo verjetnostjo ne dokončajo študija glede na svoje vrstnike, kljub temu da imajo ob vstopu

v visokošolsko okolje oboji enake kvalifikacije. Slabši rezultati torej niso rezultat slabših učnih sposobnosti, ampak nesposobnega visokošolskega okolja, ki prilagoditev ne zna ali ne želi zagotavljati (Kalan in Licardo, 2022; Drobnič, 2018; Jeznik in Kristl, 2024).

Z začetkom novega tisočletja se je v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu začel intenziven razvoj inkluzije (Drljić in Kiswarday, 2022). Inkluzija v vzgoji in izobraževanju, ki jo Kroflič (2003) opredeljuje kot spontano sprejetje različnosti, v resnici predstavlja strpne, spontane, skrbne ter pravične odnose med različnimi ljudmi ne glede na razlike v mentalnih in telesnih sposobnostih ali rase, etične, religiozne oziroma kakršne koli druge razlike. Inkluzija v vzgoji in izobraževanju s formalnega vidika (tj. pravnega in finančnega) pogosto na papirju zagotavlja enake pogoje za vse, a osebe s posebnimi potrebami se na individualni ravni še vedno soočajo s številnimi ovirami (Kalan in Licardo, 2022). Študenti s posebnimi potrebami imajo načeloma enako ustrezne potenciale za doseganje študijske uspešnosti kot njihovi vrstniki, vendar jih zaradi različnih zunanjih in/ali notranjih dejavnikov ne morejo realizirati pod istimi pogoji. Ključna načela za spodbujanje kakovosti inkluzivnega izobraževanja so zagotavljanje dostopnosti izobraževanja za vse študente, zagotavljanje njihove participacije in razvijanje potencialov, zagotavljanje izobraževanja in usposabljanja predavateljev, oblikovanje skupne kulture in etike organizacije, kjer se spodbuja inkluzivno izobraževanje ter podporne strukture, ki s pomočjo strokovnjakov različnih disciplin nudijo podporo pri uresničevanju inkluzije (Drljić in Kiswarday, 2022). Na ministrski konferenci v Londonu leta 2007 so se vse države članice v komunikeju zavezale k skupnemu cilju, da mora študentska populacija, ki je vključena v visokošolsko izobraževanje, izražati raznolikost širše populacije in da morajo biti med študenti zastopane tudi ranljive skupine (Loboda idr., 2020). Poudarili so, da je pomembno študentom zagotoviti vstop v visokošolsko izobraževanje, nemoten študijski proces in dokončanje študija. Zavezali so se k zagotavljanju ustreznih sistemov pomoči študentom, oblikovanju prilagodljivih študijskih procesov ter širšemu dostopu visokega šolstva, ki bo posebej poudarjal pojem enakih možnosti. Nacionalna študija o stanju ureditve potreb posebnih skupin študentov v visokem šolstvu izpostavlja tudi določene šibkosti. Raziskovalni izidi so pokazali potrebo po vzpostavitvi infrastrukturnih pogojev za organizacijo postopkov, svetovalnih in podpornih mehanizmov študentom s posebnimi potrebami, izpostavili nujnost usposabljanja in podpore visokošolskim učiteljem in drugim strokovnim delavcem za delo s študenti s posebnimi potrebami (Košak Babuder idr., 2018; Kušar in Volgemut, 2016).

Želimo proučiti udejanjanje inkluzije v visokem šolstvu v Republiki Sloveniji s poudarkom na javnih univerzah, in sicer Univerzi v Ljubljani (UM), Univerzi v Mariboru (UM) in Univerzi na Primorskem (UP), opredeliti prednosti, slabosti ter oblikovati priporočila za prihodnost.

2 Metodologija

Uporabili smo kvalitativni raziskovalni pristop in deskriptivno kavzalno-neeksperimentalno metodo.

V raziskavo je bilo vključenih 49 članic treh javnih univerz v Republiki Sloveniji, 26 članic UL, 17 članic UM in šest članic UP. Na prvi stopnji raziskovanja smo zbirali

podatke s tehniko opazovanja. V mesecu oktobru 2023 smo obiskali vseh 49 članic ter opazovali fizično dostopnost članic za gibalno ovirane ter slepe in slabovidne skupine študentov. V okviru raziskave je bilo opravljenih 13 intervjujev s predstavniki posameznih članic, ki so navedeni kot kontaktne osebe za študente s posebnimi potrebami oziroma kot tutorji za študente s posebnimi potrebami. Od tega je bilo osem intervjuvancev iz članic UL, trije intervjuvanci iz članic UM in dva intervjuvanka iz članic UP. Sodelujoči v raziskavi so bili strokovni delavci (7) in visokošolski učitelji (6). Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno in anonimno. Kvalitativno vsebinsko analizo zbranih podatkov smo izvedli na podlagi transkripcije intervjujev, z razčlenjevanjem besedila na sestavne dele in odprtim kodiranjem. Pri procesu kodiranja smo uporabili induktivni pristop. Z združevanjem kod v kategorije smo smiselno primerjali odgovore intervjuvancev. Za odprto kodiranje in oblikovanje kategorij smo uporabili program ATLAS.ti 2023.

3 Rezultati

Rezultate bomo predstavili po kategorijah, pridobljenih s kodiranjem.

Dostopnost študija na javnih univerzah v Republiki Sloveniji

S tehniko opazovanja smo ugotovili, da ima 24 od 49 članic javnih univerz omogočen dostop za gibalno ovirane skozi glavni vhod, kar predstavlja 48 %, in pet od 49 članic ima oznake za slepe in slabovidne, kar predstavlja 10 %. Intervjuvanci so kot glavna razloga za neurejeno stanje na tem področju navajali pomanjkanje finančnih sredstev in neustrezno lokacijo članice. Ob tem se je pri intervjuvancih večkrat pojavil tudi pomislek o kompatibilnosti študija z gibalno oviranostjo in možnostjo dokončanja študija ter kasnejšega opravljanja poklica.

Le tri izmed 49 članic zagotavljajo dostopnost tako za gibalno ovirane kot slepe in slabovidne. Z ustrezno urejenimi klančinami, vidnimi in taktilnimi oznakami, prosto dostopnimi dvigali z oznakami in dvižnimi ploščadmi zagotavljajo enake možnosti študija vsem študentom ne glede na ovire in primanjkljaje.

Izbira fakultete dijaka s posebnimi potrebami ob koncu srednješolskega izobraževanja in dostopnost informacij o možnostih študija

Na uradnih spletnih straneh vseh treh javnih univerz smo našli nekaj osnovnih informacij o študiju študentov s posebnimi potrebami ter povezave do pravilnikov za pridobitev statusa in obrazce za oddajo vloge. Pravilniki in obrazci niso poenoteni, kar lahko za marsikaterega bodočega študenta predstavlja nekaj zmede. Za dodatne informacije smo se obrnili na kontaktne osebe za študente s posebnimi potrebami oziroma učitelje tutorje za študente s posebnimi potrebami. Le-ti so v večini primerov to funkcijo prevzeli na način, da jih je določilo vodstvo in to funkcijo opravljajo "za zraven" poleg svojih osnovnih nalog, ki so bodisi pedagoške ali nepedagoške narave. Vpetost oseb, ki so določene

za pomoč osebam s posebnimi potrebami, v delo s študenti s posebnimi potrebami pa je odvisna od samoiniciativnosti in obremenjenosti z rednimi delovnimi nalogami. Redki so strokovno usposobljeni za delo z različnimi skupinami oseb s posebnimi potrebami. Čeprav se vsi trudijo po svojih najboljših močeh pomagati in svetovati študentom s posebnimi potrebami, se pri tem večkrat znajdejo v stiski, kako pomagati.

V sklopu poklicnega usmerjanja ob koncu srednješolskega izobraževanja redki prejmejo konkretne informacije o možnostih študija na posameznih članicah. Posledično se na članice z vprašanji o možnostih študija pogosto obračajo starši mladostnikov s posebnimi potrebami. Komunikacije med srednjimi šolami in univerzami ni oziroma je ta zelo redka. Informativni dnevi razen redkih izjem prav tako niso prostor in čas, kjer bi dijaki s posebnimi potrebami lahko prejeli informacije o možnostih študija.

V okviru dostopnosti informacij je zelo pomembno, da imajo članice izbrane zaposlene, ki so na voljo za pomoč in podporo študentom s posebnimi potrebami. Pomembno je, da so podatki teh zaposlenih javno objavljeni in da se še pred vpisom lahko nanje obrnejo bodoči študenti s posebnimi potrebami. Poimenovanje, vloga in naloge teh zaposlenih bi morali poenotiti na ravni vseh treh javnih univerz, saj le na ta način lahko zagotavljamo enakovredno obravnavo in dostopnost informacij. Vloge in naloge zaposlenih, ki so kontaktne osebe ali tutorji, niso natančno opredeljene in poenotene, rezultat tega pa se kaže v različni participaciji teh oseb, ki je lahko zelo aktivna ali zelo pasivna.

Pomanjkljiv sistem informiranja in poklicne orientacije ob koncu srednješolskega izobraževanja ter pa ozka dostopnost informacij o možnostih študija na visokošolski stopnji izobraževanja zagotovo pomembno vplivata na dostopnost in ustrezno izbiro študija v procesu vzgoje in izobraževanja.

V okviru zagotavljanja enakih možnosti bi bilo treba vzpostaviti učinkovit sistem poklicne in karierne orientacije ob prehodu s srednješolskega na visokošolsko izobraževanje ter tesno povezovanje in sodelovanje srednješolskih organizacij z visokošolskimi.

Pomembno je tudi, da so informativni dnevi organizirani na način, da se jih lahko udeležijo vsi bodoči študenti ne glede na primanjkljaje in ovire, pri tem pa je potrebno predstaviti študij in podati informacije o študiju na način, da vsi študenti prejmejo relevantne informacije o študiju in študijskem procesu.

Poleg dostopnosti informacij pa je za udejanjanje inkluzije v visokem šolstvu ključna tudi arhitekturna dostopnost vseh članic javnih univerz. Osnovno izhodišče predstavlja fizična dostopnost predavalnic, ki jo lahko dosežemo z dviznimi ploščadmi, klančinami, dvigali, ustrezno širino vrat, pa tudi ustreznim označevanjem, od taktilnih talnih oznak do oznak zidu in napisov v brajici (Kraljič, 2010). Glede na rezultate naše raziskave le 6 % fakultet in akademij javnih univerz v Republiki Sloveniji zagotavlja fizično dostopnost in prilagojenost okolja vsem študentom ne glede na ovire in primanjkljaje. To pomeni, da so možnosti izbire študija za gibalno ovirane študente ter slepe in slabovidne študente precej ohranjene. Zagotavljanje dostopnosti študija na vseh članicah za vse študente ne glede na primanjkljaje in ovire je ključno za udejanjanje inkluzije v visokem šolstvu.

Zavedanje o pomembnosti zagotavljanja dostopnosti izobraževanja se sicer povečuje tudi v akademskih krogih. Pojavljajo pa se pomisleki, predvsem pri kompatibilnosti študenta s posebnimi potrebami in kasnejšem opravljanju poklica. Pa vendar smo med intervjuji kmalu prišli do zaključka, da pridobljena izobrazba na visokošolski

stopnji odpira različne možnosti zaposlitve tudi tistim z raznovrstnimi primanjkljaji in ovirami. Druga skrb, ki se pojavlja, je strah pred zniževanjem standardov. Do zniževanja standardov ob ustreznih načinih poučevanja in inkluzivnem pristopu nikoli ne bi smelo priti. Za udejanjanje inkluzije v visokem šolstvu pa je potrebnih nekaj korenitih sprememb, ki bodo prvi korak na poti do inkluzije.

Odločanje o dodelitvi prilagoditev za študente s posebnimi potrebami in na podlagi katerih kriterijev se te določijo na posameznih članicah javnih univerz

Rezultati raziskave kažejo, da si študenti s posebnimi potrebami prilagoditve v času študija izberejo sami ob vpisu na študij. Prilagoditve označijo na vnaprej pripravljenem obrazcu oziroma v vlogi. V vlogi so vnaprej navedene možne prilagoditve v času študija, ki obsegajo prilagoditve pri izvedbi pedagoškega in raziskovalnega dela (predavanja, vaje), prilagoditve glede načina preverjanja in ocenjevanja znanja ter prilagoditve glede študijskega gradiva. Vsaka od zgoraj navedenih kategorij obsega vnaprej določene oblike prilagoditev. Študent sam izbere prilagoditve, ki jih potrebuje, in to ustrezno označi na vlogi za pridobitev statusa študenta s posebnimi potrebami. Študent vlogo odda v referatu članice, obravnava jo študijska komisija, ki jo odobri ali zavrne. Obrazec z vnaprej navedenimi prilagoditvami, ki jih študent izbere sam, še preden se sploh prvič sreča z akademskim svetom, je zelo težko inkluziven ter daleč od individualizacije in diferenciacije. Kot navaja tudi Krajnc (2021), splošne prilagoditve, kot so podaljšan čas pri ocenjevanju, dodatni izpitni roki, uporaba računalnika, spremljevalec itd., še ne zagotavljajo akademskega uspeha, vključenosti in individualizacije.

Prilagoditve se študentom odobrijo na podlagi zmožnosti fakultete ali akademije, o njih pa odloča komisija, ki je na večini članic ne sestavljajo strokovnjaki s področja usmerjanja oseb s posebnimi potrebami.

Strokovna podpora študentom s posebnimi potrebami in visokošolskim učiteljem na posameznih članicah

Ugotovili smo, da strokovnjakov za to področje na večini članic ni. V primeru potrebne pomoči in vprašanja se kontaktne osebe in tutorji lahko obrnejo na komisije, ki so temu namenjene v sklopu univerz, veliko pa jih za pomoč povpraša svoje sodelavce na pedagoških fakultetah. Ker ima vsaka članica glede na izobraževalni program svoje specifične, se z vprašanji pogosto obrnejo na vodstvo in prodekane za študijske zadeve. Intervjuvani so ob tem poročali o stiski, nemoči in strokovni neusposobljenosti na tem področju.

V visokem šolstvu je zaposlena le peščica strokovnjakov s področja dela z osebami s posebnimi potrebami, kar v praksi pomeni, da na članicah ni strokovno usposobljenih oseb, na katere bi se lahko obrnili tako študenti s posebnimi potrebami kot visokošolski učitelji, ki te študente poučujejo.

To pomembno vpliva na kakovost izobraževanja, pa tudi na splošno udejanjanje inkluzije v visokem šolstvu.

Evalvacija ustreznosti prilagoditev v izobraževalnem procesu

Glede na to, da študenti prilagoditve izberejo sami, še preden se spoznajo z načinom študija, študijsko snovjo in posebnostmi visokošolskega izobraževanja, je evalvacija ustreznosti izbranih prilagoditev zelo pomembna. Večina intervjuvanih je odgovorila, da prilagoditev ne evalvirajo in te ostanejo enake ves čas študija. V primeru, da študent želi dodatne prilagoditve, lahko le-te pridobi tudi v času študija na podlagi ponovne oddaje vloge. Izjema so članice, ki pripravijo individualni program za študenta s posebnimi potrebami. Na teh šestih članicah se letno izvaja evalvacija prilagoditev, ki jo izvede učitelj tutor na podlagi poteka študijskega procesa in uspešnosti študenta.

Dodatna strokovna pomoč (DSP) v času študija

Čeprav Zakon o visokem šolstvu v 69.a členu (ZVis, 69.a člen) opredeljuje, da so študenti s posebnim statusom upravičeni do dodatne strokovne pomoči, pa smo ugotovili, da se ta ne izvaja v ustreznih oblikah oziroma se sploh ne izvaja. V prvi vrsti je razlog za to pomanjkanje strokovnjakov za delo s študenti s posebnimi potrebami na visokošolski stopnji, v drugi vrsti pa razumevanje koncepta dodatne strokovne pomoči, ki jo glede na rezultate raziskave v visokošolskem svetu enačijo s tutorstvom.

Udejanjanje načela inkluzivnega izobraževanja in usposabljanja visokošolskih učiteljev, ovire, s katerimi se srečujejo, in izvajanje prilagoditev

Rezultati raziskave so pokazali, da večina visokošolskih učiteljev nima temeljnih pedagoških znanj, zato je nemogoče pričakovati, da bi lahko med poučevanjem upoštevali inkluzivna načela individualizacije in diferenciacije. Izobraževanja s področja andragogike, pedagogike in s področja poučevanja študentov s posebnimi potrebami se izvajajo, a niso obvezna in udeležba je odvisna od samoiniciative vsakega posameznega učitelja.

Za individualizacijo in diferenciacijo je pomembno poznavanje osnovnih pedagoških pristopov, načinov poučevanja in uporabe didaktičnih pripomočkov, zagotavljanje inkluzivnega okolja in prepoznavanje močnih področij. Zagotovo bi morala biti temeljna pedagoška znanja pogoj za pridobitev naziva. Temeljna pedagoška znanja v obliki formalnega izobraževanja bi morala vsebovati najmanj osnove pedagogike, andragogike, didaktike, psihologije in inkluzije.

Kot učinkovit pedagoški pristop bi lahko uporabili tudi koncept univerzalnega dizajna učenja (v nadaljevanju UDL), ki zaenkrat glede na rezultate raziskave v visokošolskem svetu še ni poznan. Ustvarjanje spodbudnega, kompleksnega in dinamičnega učnega okolja ter prilagodljiv kurikulum sta ključna dela koncepta UDL. UDL ni učinkovit pedagoški koncept le za posameznega študenta, ampak ima pozitiven vpliv na vse študente, ki skupaj ustvarjajo spodbudno učno okolje, ki omogoča dobro učno izkušnjo in napredek v znanju vsakemu posamezniku.

Pri tem velja, da zagotavljamo takšne različne učne priložnosti, ki optimalno izkoriščajo in spodbujajo posameznikove potenciale. Gre za vključevanje vseh učencev v

učni proces in uporabo takšnih strategij, ki jim omogočajo doseganje najvišjih možnih standardov v njihovem šolanju. Poznati in razumeti moramo različno predznanje in izkušnje, ki jih imajo študenti, ter stremeti k zagotavljanju varnega okolja, tako čustvenega, socialnega kot fizičnega. Oblikovati moramo podporno učno okolje, v katerem se viri, jezik poučevanja ter poučevalne in učne strategije uporabijo za maksimalno dostopnost kurikulumu vsem učencem. Kakovostno poučevanje temelji na skrbnem in temeljitnem prepoznavanju raznolikosti predznanja, pripravljenosti za učenje, učnih profilov, interesov ter predpostavlja spoštljivo upoštevanje in odzivanje na te raznolikosti. Individualiziran pristop k poučevanju od učitelja zahteva veliko prilagodljivosti v pristopu k poučevanju. Za njeno doseganje pa je nujna ustrezna usposobljenost visokošolskih učiteljev, ki jo lahko dosežemo z ustreznimi oblikami izobraževanja in s podporo strokovno usposobljenih oseb.

Izobraževanja se že izvajajo na ravni univerz, vendar pa je pomembno, da se izobraževanj udeležujejo vsi pedagoški delavci na visokošolski stopnji in da se organizirajo izobraževanja na posameznih članicah z namenom, da se lahko ustrezno implementira inkluzivne vidike skladno s specifikami posameznih programov.

4 Razprava

Priporočila za udejanjanje inkluzije v visokem šolstvu temeljijo na več pomembnih postavkah, ki zagotavljajo enakopravnost in dostopnost za vse študente, še posebej tiste s posebnimi potrebami.

Prvi ključni ukrep je vzpostavitev integriranega sistema poklicne orientacije in kariernega usmerjanja že na ravni srednjih šol, kjer so aktivno vključene vse članice javnih univerz. To zagotavlja, da imajo študenti že pred vpisom jasen vpogled v možnosti in potek študija, kar prispeva k zmanjševanju socialnih in izobraževalnih ovir. Pomembno je tudi, da so informacije o študijskih programih dostopne vsem in so informativni dnevi organizirani na način, da so prilagojeni vsem študentom ne glede na njihove posebne potrebe (Hmelak in Krajnc, 2024).

Poleg tega mora biti zagotovljena enotnost v dokumentaciji na vseh univerzah, kar vključuje poenotene pravilnike in postopke vpisa, da bi se zmanjšale administrativne ovire. Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi kontaktom za študente s posebnimi potrebami, ki naj imajo jasno opredeljene naloge ter vzpostavljen sistem nadomeščanja v primeru odsotnosti.

Infrastrukturne prilagoditve so ključen vidik inkluzivnosti, kjer je nujno omogočiti dostopnost do predavalnic, knjižnic in drugih prostorov. To vključuje fizične prilagoditve, kot so taktilne oznake in oznake, prilagojene slepim in slabovidnim osebam ter osebam z okvarami vida, ter pripravo evakuacijskih načrtov, ki upoštevajo potrebe študentov s posebnimi potrebami.

V nadaljevanju se priporoča zagotavljanje dostopnosti ustreznih pripomočkov, ki so na voljo tako študentom kot visokošolskim učiteljem, ter izvedbo obveznega pedagoško-andragoškega izobraževanja za visokošolske učitelje, ki nimajo predhodne pedagoške izobrazbe. Prav tako je pomembno izobraževanje strokovnih delavcev in učiteljev

o konceptu UDL, kar omogoča boljšo prilagoditev učnih vsebin specifičnim potrebam posameznih skupin študentov.

Za učinkovito implementacijo teh ukrepov je potrebno tudi zaposliti strokovnjake, ki bodo nudili podporo pri delu in poučevanju študentov s posebnimi potrebami, ter preoblikovati študijske programe, da bodo bolj vključujoči in prilagojeni raznolikim potrebam študentov.

Lea Ravnikar, Mitja Krajncan, PhD

Inclusion in Higher Education

In recent years, the number of students with special needs in Slovenia has significantly increased, particularly in universities and faculties that are more accessible to this demographic. This trend reflects a broader movement towards inclusivity, but it also presents various challenges, especially for public universities. As the number of students with special needs rises, so does the pressure on universities to provide suitable learning environments and support systems. Unfortunately, the vast majority of Slovenian public universities are not yet fully equipped to meet the needs of these students. The primary obstacles include physical inaccessibility, lack of specialized knowledge and training for educators, and inadequate institutional support.

During primary and secondary education, students with special needs benefit from different forms of support, ranging from adjusted teaching methods to additional hours of professional assistance. These students often demonstrate exceptional abilities, with some showing talent in multiple fields, known as twice-exceptional individuals. They possess both a learning disability and a high level of giftedness in certain areas. Many of these students aspire to continue their education at the university level, hoping to achieve their personal and academic goals. However, despite their talents and ambitions, their educational choices are not solely based on interests and academic success. The accessibility of the institution and the potential for adapting the learning process to accommodate their needs play a significant role in their decision-making process.

To better understand the challenges faced by students with special needs in higher education, we conducted qualitative research in October and November of 2023. The research focused on the accessibility of public universities in Slovenia, the criteria used to determine the type of accommodations provided, and the availability of professional support for both students and faculty. Through observations and interviews with representatives of various public universities, including tutors and designated contact persons for students with special needs, we gathered valuable insights into the current state of inclusion at the university level.

One of the key findings of our research is that physical and institutional barriers remain significant obstacles to achieving full inclusion in higher education. Many university buildings are not designed with accessibility in mind, creating architectural challenges that hinder students with physical disabilities. This issue is further compounded by a lack of clear, unified regulations across institutions, leading to inconsistent policies and practices regarding accommodations for students with special needs.

In addition to physical barriers, there is also a notable shortage of professionals trained to provide the necessary support at this stage of education. The absence of specialized staff means that many students do not receive the individualized assistance they need to succeed. Although the principles of individualized and differentiated instruction are recognized in theory, they are rarely applied in practice within higher education. This is partly due to the fact that most university professors have not received formal pedagogical training on how to teach students with special needs. Professional development in this area is often left to individual initiative, which results in significant variability in the level of support provided across faculties.

Our research highlights the critical role of professional development in promoting inclusive education. Many faculty members lack formal training in inclusive teaching practices, which impacts their ability to effectively support students with diverse needs. Without adequate training, educators may struggle to implement strategies that accommodate different learning styles, leading to a less inclusive classroom environment. While there is growing awareness of the importance of making education accessible to all students, this awareness has not yet translated into widespread changes in teaching practices.

The need for more comprehensive training is further underscored by the fact that many professors are unaware of the legal and ethical responsibilities associated with teaching students with special needs. Inclusive education is not just about physical access to buildings but also about ensuring that all students have equal opportunities to participate in the learning process. This includes providing appropriate accommodations, such as extended deadlines, alternative assessment methods, and assistive technologies. However, without proper training, many educators are not equipped to make these adjustments.

Another major challenge identified in the research is the inconsistency in policies and support systems across universities. There is no standardized approach to determining the types of accommodations that should be provided to students with special needs, which leads to significant disparities in the level of support offered at different institutions. For example, some faculties may have well-established procedures for granting accommodations, while others may lack any formal guidelines.

This inconsistency is further exacerbated by the fact that many universities do not have sufficient resources to provide the necessary support. For instance, the availability of assistive technologies, such as screen readers or speech-to-text software, varies widely between institutions. Similarly, the presence of trained staff, such as academic advisors or tutors specializing in working with students with special needs, is often lacking. Without these resources, students with special needs may struggle to fully engage with their studies, leading to higher dropout rates and lower academic achievement.

Institutional leadership plays a crucial role in shaping the policies and practices related to the inclusion of students with special needs. University administrators have the power to set priorities and allocate resources to support inclusive education. However, our research found that many institutions have not yet made inclusion a central part of their strategic planning. This is evident in the lack of dedicated funding for accessibility improvements and professional development programs focused on inclusive teaching.

Moreover, the absence of a clear institutional framework for supporting students with special needs means that the responsibility for implementing accommodations often falls on individual faculty members. This ad-hoc approach leads to significant variability in the quality of support provided, as some educators may be more committed to inclusive teaching than others. To address this issue, universities need to establish clear policies and provide faculty with the necessary training and resources to implement these policies effectively.

Despite the challenges highlighted in this research, there are signs of progress in the area of inclusive education at Slovenian universities. In recent years, there has been growing recognition of the importance of providing equal access to education for all students, regardless of their abilities or disabilities. This shift in mindset is reflected in the increasing number of universities that are taking steps to improve the physical accessibility of their campuses and provide additional support services for students with special needs.

However, much work remains to be done to fully realize the goal of inclusive education. To achieve this, universities must adopt a more proactive approach to inclusion, one that goes beyond physical accessibility to encompass all aspects of the learning experience. This includes ensuring that faculty members are adequately trained to teach students with special needs, providing students with access to the necessary resources and accommodations, and developing clear, consistent policies that promote inclusion across the institution.

Based on the findings of our research, we offer the following recommendations for improving the inclusion of students with special needs in higher education:

- *Standardize policies and procedures:* Universities should work together to develop standardized policies for accommodating students with special needs. This would ensure that all students receive the same level of support, regardless of which institution they attend.
- *Increase professional development opportunities:* Universities should invest in professional development programs that provide faculty with the skills and knowledge they need to effectively teach students with special needs. This could include workshops on inclusive teaching practices, training on assistive technologies, and seminars on legal and ethical responsibilities.
- *Improve physical accessibility:* Universities should conduct audits of their facilities to identify and address any physical barriers that may prevent students with special needs from fully accessing their campuses. This could involve installing ramps, elevators, and accessible restrooms, as well as ensuring that classrooms are designed to accommodate students with mobility impairments.
- *Expand support services:* Universities should provide students with access to a range of support services, including academic advising, tutoring, and mental health counselling. These services should be tailored to meet the specific needs of students with disabilities and should be readily available to all students.
- *Foster a culture of inclusion:* Universities should promote a culture of inclusion by raising awareness of the importance of accessible education and encouraging faculty, staff, and students to embrace diversity. This could involve hosting events and

workshops on disability awareness, as well as creating platforms for students with special needs to share their experiences and advocate for their rights.

The inclusion of students with special needs in higher education is a complex issue that requires a multifaceted approach. While progress has been made in recent years, there are still many challenges that need to be addressed to ensure that all students have equal access to education. By standardizing policies, increasing professional development opportunities, improving physical accessibility, expanding support services, and fostering a culture of inclusion, universities can create a more equitable learning environment for all students.

The road to full inclusion is long, but with continued effort and commitment, Slovenian universities can become leaders in providing accessible, inclusive education for students with special needs. The changes needed may be significant, but they are crucial to ensuring that every student has the opportunity to achieve their academic and personal goals, regardless of their abilities or disabilities.

LITERATURA

1. Drljić, K. in Kiswarday, V. R. (2022). Inkluzija študentov s posebnimi potrebami v visokošolskem izobraževanju. V M. Mezgec, A. Andrejašič in S. Rutar (ur.), Interdisciplinarna obzorja visokošolske didaktike (str. 205–226). Univerza na Primorskem. <https://doi.org/10.26493/978-961-293-160-5.205-225>
2. Drobníč, J. (2018). Inkluzija/integracija oseb s posebnimi potrebami v slovenski bibliografiji. Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja, 33(3–4), 20–35.
3. Hmelak, M. in Krajnc, N. (2024). Samoocena učiteljev o delu v inkluzivnem razredu. Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja, 39(2), 36–52. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i2.132>
4. Jeznik, K. in Kristl, N. (2024). Stališča zaposlenih o inkluzivnosti in pravičnosti strokovnih in poklicnih šol. Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja, 39(2), 3–21. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i2.130>
5. Kalan, M. in Licardo, M. (2022). Specialnopedagoški vidiki inovativnih pristopov k učenju in poučevanju študentov s posebnimi potrebami v visokošolskem prostoru. Založba Univerze v Ljubljani.
6. Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., Štemberger, V., Javornik, K., Tivadar, J. H., Podlessek, A., Alič, L., Vršnik Perše, T., Schmidt, M., Licardo, M., Rutar, S., Kiswarday V. R., Drljić, K. in Leban, U. (2018). Študija o stanju ureditve posebnih skupin študentov v visokem šolstvu: nacionalna študija – poročilo. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
7. Krajnc, M. S. (2021). Vključevanje študentov s posebnimi potrebami v visokošolsko izobraževanje. V Učenje in poučevanje v visokem šolstvu: spoznanja in izzivi (str. 155–170). Univerza v Mariboru.
8. Kraljić, S. (2010). Dostopnost predavanj za študente invalide. V Prijazen študij za študente invalide (str. 22–24). Društvo študentov invalidov Slovenije.
9. Kroflič, R. (2003). Etika in etos inkluzivne šole/vrta. Sodobna pedagogika, 54, (Posebna izdaja), 24–35.
10. Kušar, D. in Volgemut, M. (2016). Pomen in spremljanje prostorske predstave študentov arhitekture. Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja, 31(2), 134–149.
11. Loboda, M., Bedek, N., Žerak, U., Juriševič, M. in Vogrinc, J. (2020). Stališča študentov pedagoških smeri do nadarjenih in njihovega izobraževanja. Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja, 35(1), 3–20.
12. Zakon o visokem šolstvu (ZVis). Uradni list RS, št. 67/93, 39/95, 18/98, 35/98, 99/99 in 64/01.

Besedilo / Text © 2025 **Avtor(ji) / The Author(s)**

To delo je objavljeno pod licenco CC BY Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna.

This work is published under a licence CC BY Attribution 4.0 International.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

*Lea Ravnikar, mag., profesorica inkluzivne pedagogike, Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem.
E-mail: ravnikarlea@gmail.com*

*Dr. Mitja Krajncan, redni profesor socialne pedagogike na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.
E-mail: mitja.krajncan@pef.upr.si*